

Гайдук Валентина Васильевна

студент

Буковинского государственного финансово-экономического университета

БЮДЖЕТНАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ КАК ФАКТОР ЭФФЕКТИВНОЙ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ

Аннотация

В статье исследована сущность и роль бюджетной безопасности государства, проведен анализ ее состояния. Охарактеризованы возможные внутренние и внешние угрозы бюджетной безопасности Украины, которые следует учитывать при разработаны путей повышения ее уровня. Целью статьи является анализ подходов, которые гарантируют бюджетную безопасность государства. Выявлено, что на сегодня в Украине недостаточно используются средства ее обеспечения. Результаты исследований показывают, что украинский бюджет является дефицитным в течение многих лет. Систематизированы пути повышения уровня бюджетной безопасности. Сделаны выводы, что уровень бюджетной безопасности в Украине придерживается в полной мере.

Ключевые слова: бюджетная безопасность, бюджет, финансы, управление, внешний долг, дефицит, доходы, расходы.

Hajduk Valentina Vasylyvna

Student

Bukovina State Finance and Economics University

SECURITY BUDGET AS A FACTOR OF EFFECTIVE NATIONAL ECONOMY

Summary

The article the essence and role of the state security budget, an analysis of its condition. Characterized potential internal and external threats to Ukraine's security budget, which should be considered when developed ways to improve its level. The article is a review of approaches that ensure fiscal security. Found that today in Ukraine underused means of support. Studies show that there is a deficit Ukrainian budget for many years. Systematized through increased budgetary security. It is concluded that the level of fiscal security in Ukraine are not met fully.

Keywords: budget security, budget, finance, management, external debt, deficit, revenues, expenses.

УДК 331.1

Гірман Алла Павлівна

кандидат політичних наук, доцент,

доцент кафедри управління персоналом та економіки праці
Дніпропетровської державної фінансової академії

ТРУДОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ В УКРАЇНІ: СЬОГОДЕННЯ І МАЙБУТНЄ

Висвітлено питання формування, оцінювання трудового потенціалу і перспектив його розвитку. Наведено демографічні тенденції, характеристики показників безробіття, критерії та показники рівня життя населення. Запропоновано заходи для поліпшення стану трудового потенціалу.

Ключові слова: трудовий потенціал, рівень життя населення, ринок праці.

Постановка проблеми. Формування трудового потенціалу і перспективи його розвитку є визначальним для подальшої долі економіки України й створення умов для її переходу на інноваційну модель. Водночас рівень і якість трудового потенціалу відіграють провідну роль у забезпеченні стабільності та конкурентоспроможності економіки країни, а також є основою життєзабезпечення і стабільності у суспільстві. Тому питання, що пов'язані з станом і проблеми трудового потенціалу в країні, потребують на постійну увагу з боку наукових установ, органів державної влади та суспільства.

На сьогоднішній день не можна однозначно оцінити стан трудового потенціалу України. З одного боку, він поліпшується через зростання частки населення з вищою освітою, рівня комп'ютерної грамотності населення, через формування вміння працювати у мінливому ринковому середовищі, підвищення підприємницької активності. У той же час існують тенденції, які призводять до руйна-

ції трудового потенціалу: уповільнюються темпи відтворення населення, відбувається його депопуляція, знижується рівень здоров'я населення, посилюється інтенсивність трудової міграції працездатного населення, зростають показники старіння населення.

Сьогодення вимагає від уряду України прискорених дій щодо вирішення питань розвитку трудового потенціалу. Це складне завдання, оскільки українські соціально-економічні умови неспроможні задовольнити потреби розвитку трудового потенціалу і поки що в Україні йдеться переважно про збереження його рівня. За сучасних умов необхідно відшукати такі комплексні важелі управлінського впливу на стан трудового потенціалу, що якраз і здатні забезпечити умови його ефективного збереження і розвитку не тільки як найпродуктивнішого, а й як найціннішого ресурсу суспільства.

Загалом трудовий потенціал в соціально-економічних системах будь-яких країн має важливе

значення. В Україні наразі спостерігається уповільнення процесів розвитку трудового потенціалу внаслідок дії комплексу проблем, що обумовлене такими об'єктивними причинами, як економічна і політична нестабільність, знецінення робочої сили, недостатній рівень доходів, недостатня функціональність системи соціального захисту працюючих громадян, зниження мотивації до ефективної праці та ін. Цим питанням присвячено праці таких відомих науковців, як В. Васильченко, А. Гриненко, Л. Керб, А. Колот, Е. Лібанова, В. Петюх та ін.

Постановка завдання. Незважаючи на значні здобутки в теоретико-методичному та прикладному аспектах даного напрямку досліджень, дуже актуальними є нові наукові пошуки з метою формування структурно цілісного та функціонально ефективного механізму розвитку і збереження трудового потенціалу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підходи до дослідження такого типу доцільно розпочинати із визначення основних досліджуваних категорій. На думку багатьох дослідників основними елементами трудового потенціалу є: психофізіологічні можливості участі в суспільно корисній діяльності; можливості нормальних соціальних контактів; можливості генерації нових ідей, методів, образів, уявлень; раціональність поведінки; наявність знань і навичок, необхідних для виконання певних обов'язків та видів робіт; пропозиція на ринку праці.

Збереження трудового потенціалу виступає як перший етап його розвитку й означає стабілізацію кількісно-якісних характеристик трудового потенціалу на рівні попередніх років, подолання причин його руйнування, попередження виникнення загроз його розвитку. **А розвиток** трудового потенціалу – це процес переходу в більш досконалий стан, який забезпечує його якісне та кількісне відтворення, найповнішу реалізацію та ефективне використання людських ресурсів. Він передбачає демографічний, психофізіологічний, інтелектуальний, культурний

розвиток населення для формування його економічної активності.

З метою вивчення, аналізу та прогнозування основних тенденцій досліджуваної категорії, можна прийняти загально визнані підходи, які визначають, що на рівні суспільства трудовий потенціал характеризується такими узагальненими показниками, як:

– **здоров'я** (середня тривалість життя, частка інвалідів, смертність за різними віковими групами залежно від різних причин, розмір і частка витрат на охорону здоров'я і т.ін.);

– **рівень освіти** (середня кількість років навчання у розрахунку на одну людину, частка витрат на освіту в державному бюджеті, доступність різних рівнів освіти тощо);

– **ресурси робочого часу** (кількість працездатного населення, кількість і частка зайнятих, рівень безробіття);

– **організованість** (стабільність законодавства, обов'язковість дотримання законів і угод, стабільність політичної ситуації й ін.);

– **творчий потенціал та активність** (темпи науково-технічного прогресу в країні, кількість патентів міжнародних премій та ін.);

– **моральність** (показники соціальної напруги, злочинності тощо) [3].

Перш за все слід відзначити, що однією з найбільш важливих соціально-економічних характеристик є **стан** трудового потенціалу, від якого залежить величина накопичених споживчих вартостей. Тому, його **оцінювання здійснюється з врахуванням основних факторів рівня життя**. Узагальнення методичних підходів до класифікації показників рівня життя населення (показники стандартизації рівня життя, запропоновані Радою Європи, показники рівня життя за енциклопедичним визначенням і критерії рівня життя, запроваджені ООН), дають змогу сформувати показники за принципом загальних і часткових критеріїв рівня життя населення (табл. 1) [1].

Таблиця 1

Критерії та показники рівня життя населення

Загальні показники рівня життя		Часткові показники рівня життя	
Критерії	Показники, які їх розкривають	Критерії	Показники, які їх розкривають
Здоров'я	Витрати на охорону здоров'я (у % від ВВП і в доларах США за паритетом купівельної спроможності)	Споживання продовольчих, непродовольчих товарів і послуг	Рівень і структура споживання продовольчих, непродовольчих товарів і послуг
	Рівень депопуляції (кількість народжених до кількості померлих)		Калорійність харчування
	Чисельність лікарів на 100 тис. населення		Рівень і динаміка цін на основні предмети користування
	Коефіцієнт старіння населення		
	Коефіцієнт народжуваності		
Кількість психічних патологій			
Дохід	Заробітна плата, пенсія, стипендія, соціальна допомога	Умови життя	Тарифи комунальних послуг
	ВВП на душу населення		Наявність автомобіля
Дохід	Рівень заробітної плати	Умови життя	Наявність власного житла
	Депозити, довгострокові вкладення		Наявність земельної ділянки
Зайнятість	Рівень безробіття		Житлові умови
	Робочий час		Проведення культурних заходів
	Умови праці		
Людський розвиток	Грамотність населення (рівень освіти)	Умови життя	Можливість накопичення
	Середня тривалість навчання		Можливість відпочинку
	Середня тривалість життя		
	Кількість правопорушень		
	Частка бідного населення		
Співвідношення найбагатших до найбідніших			

Такий методичний підхід покладений в основу удосконалення класифікації показників рівня життя населення дає можливість виявити взаємозв'язок критеріїв, які кількісно та якісно характеризують трудовий потенціал.

Переходячи до оцінки та аналізу трудового потенціалу країни, слід зазначити, що соціологічні дослідження, проведені у 2010-2013 р.р. Держкомстатом України і Інститутом соціології НАН України характеризують негативні ризики руйнування трудового потенціалу. Так, найнижчу оцінку серед умов розвитку трудового потенціалу отримав рівень матеріальної забезпеченості населення України. Дійсно, за даними соціологічного моніторингу українського суспільства, більшість українців вважають низький добробут свій і своєї сім'ї. Частка населення із середньодушовими загальними доходами у місяць нижче середньорічного розміру прожиткового мінімуму збільшилася порівняно з 2009 р. і склала 22%.

Серед усіх сукупних витрат 90% становили споживчі витрати домогосподарств (у 2009 р. – 88%). Найбільш вагомою статтею сукупних витрат домогосподарств продовжували залишатися витрати на харчування. Порівняно з 2009 р. частка цих витрат збільшилася на 5 відсоткових пунктів і становить 53%. Неможливість гідного формування трудового потенціалу підтверджується даними вибіркового обстеження Держкомстату, згідно з якими більшість половині респондентів не вистачає доходів для відпочинку (75%), модного і красивого одягу (65%), навчання (62%), медичного обслуговування (58,5%) [2].

Крім того, однією з найважливіших умов прогресивного розвитку трудового потенціалу є забезпечення його відтворення, реалізація можливостей збереження здоров'я населення. Сучасні реалії демографічних процесів в Україні виявляються у зниженні чисельності, погіршенні показників відтворення, депопуляції населення, катастрофічному погіршенні здоров'я. Нині демографічний стан в Україні є одним із найскладніших у Європі. Масштаб демографічних втрат України можна оцінити, порівнюючи дані, що наведено на рис. 1.

Характеризуючи зображені на рисунку тенденції, зауважимо, що протягом тривалого періоду спостерігається поступове зменшення чисельності населення. Загальна втрата населення за роки незалежності складає вражаючу цифру – 6,24 млн осіб. Вагомою причиною такого скорочення чисельності населення залишається висока смертність, яка в нашій державі стабільно перевищує народжуваність, та міграція населення.

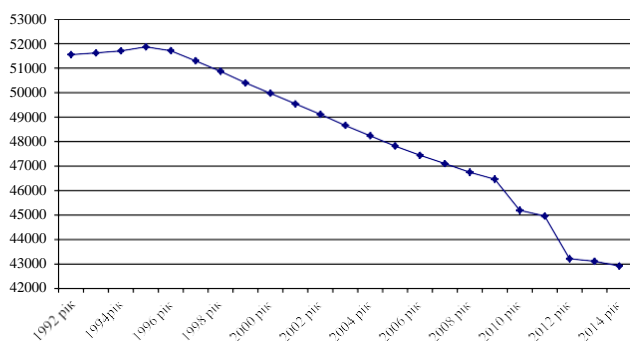

Рис. 1. Динаміка чисельності наявного населення України за період 1990-2014 рр., тис. осіб

За прогнозними даними відділу економічних і соціальних досліджень ООН, до 2050 р. населення нашої країни становитиме близько 26 млн. осіб.

Отже, сучасні реалії демографічних процесів в Україні виявляються у зниженні чисельності, погіршенні показників відтворення, депопуляції населення, катастрофічному погіршенні здоров'я. Високий рівень захворюваності ускладнює процеси якісного відтворення трудового потенціалу, перешкоджає його збереженню, можливості розвитку і ефективного використання. Результати соціологічних спостережень свідчать, що у третини населення є хронічні хвороби, внаслідок яких суспільство зазнає значних втрат трудового потенціалу. Майже не хворіють лише 20% респондентів. Нерозвиненість системи медичної допомоги, низький рівень купівельної спроможності громадян зумовлюють ту обставину, що отримати за місцем проживання медичну допомогу належного рівня можуть лише 34%. Ускладнення демографічної ситуації внаслідок депопуляції населення, скорочення тривалості життя та загального старіння населення викликають незворотні втрати трудового потенціалу і унеможливають навіть просте його відтворення. Все це є прямою загрозою національним інтересам країни та об'єктивно актуалізує проблему розвитку і збереження трудового потенціалу.

Іншими словами, окреслені демографічні тенденції та прогнозні оцінки щодо їх подальшого розвитку означають у майбутньому загострення проблеми формування трудового потенціалу в Україні, передусім старіння населення, нестачу молодшої робочої сили, необхідність більш ефективного використання наявного трудового потенціалу в країні.

Наступна важлива характеристика трудового потенціалу є безробіття. У процесі існування безробіття зростає величина неререалізованого трудового потенціалу суспільства, що веде до непродуктивних витрат суспільства на забезпечення життєдіяльності працюючих, необхідності оплачувати набуття ними нових трудових навичок відповідно до потреб ринку. Характерно, що в Україні на ринку праці з 2000 р. по 2008 р. спостерігалася позитивна тенденція, однак у 2009 р. ситуація змінилася з подальшою стабілізацією. Разом з тим слід зазначити, що загальний рівень безробіття залишається високим (і це лише за офіційними даними). Дослідження показують, що найвищий рівень зайнятості населення спостерігається в осіб віком 30-49 років, а найнижчий – у молоді віком 15-25 років та осіб у віці 60-70 років. Спираючись на багатоаспектну інформацію даних офіційної статистики та даних вибіркового обстеження Держкомстату України встановлено, що деструктивні зміни демографічних та освітніх показників викликані загостренням проявів бідності, особливо в багатодітних сім'ях і тих, де є безробітні.

Досі на ринку праці України залишаються такі негативні фактори як дискримінація. Молодь, яка вперше шукає роботу, студенти найбільше незахищені від дискримінації за віком: стверджувальні оцінки проявів жорстокості щодо себе поширені серед молоді віком 16-28 років (12,6%), студентів (16,1%). Підвищені вимоги ринку праці до професійного потенціалу молоді, низький рівень досвідченості цієї категорії призводять до неможливості захисту їх прав та інтересів [2].

Значимо, що із сукупності факторів, які впливають на трудовий потенціал, до резервів можна віднести: чисельність населення, чисельність безробітних, чисельність хворих і якість освіти. З групи якісних чинників впливу на трудовий потенціал найвагомішими є підвищення рівня освіти. З групи кількісних чинників впливу на величину трудового потенціалу найбільшу питому вагу мають дестиму-

люючі фактори: зменшення загальної чисельності населення і зростання чисельності хворих, а також стимулюючий фактор, пов'язаний зі зменшенням чисельності безробітних.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, можна зробити висновок, що в сучасних умовах в Україні спостерігаються негативні тенденції розвитку трудового потенціалу та погіршення його якості. Підвищується потреба у ефективному управлінні трудовим потенціалом.

Основними заходами для поліпшення стану трудового потенціалу мають бути створення сприятливих умов для повноцінного відтворення трудового потенціалу і його професійно-інтелектуального розвитку; створення можливостей для продуктивного його використання через відповідне економічне підґрунтя, збалансований регіональний розвиток, впровадження системи стимулів до праці, забезпечення умов праці і життя; реалізація соціальних гарантій зайнятого і неза-

йнятого населення в умовах формування ринкових відносин.

Серед них першочерговими мають стати: реформування системи охорони здоров'я, системи професійної освіти, реформування політики доходів, формування та реалізація регіональних Програм збереження і розвитку трудового потенціалу.

Узагальнюючи підходи щодо вирішення проблемних питань розвитку і збереження трудового потенціалу, в сучасних економічних умовах доцільно здійснювати комплексне управління розвитком трудового потенціалу, де можна виділити окремі блоки: покращення матеріальної забезпеченості, врегулювання ринку праці, підвищення якості освіти, розвитку інноваційного потенціалу, зменшення соціальної напруженості, поліпшення демографічного стану, стимулювання здоров'я, оптимізація екологічної політики з метою досягнення підвищення міжнародної конкурентоспроможності української робочої сили та прискорення включення до світового ринку праці.

Література:

1. Сембер С. В. Використання трудового потенціалу в умовах структурної перебудови економіки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.09.01 / С. В. Сембер; Ін-т регіональних досліджень НАН України, Львів, 2000. – 19 с.
2. Державна служба статистики України – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Ялбачева Е. В. Методические аспекты системы оценки трудового потенциала региона. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://region.mcnir.ru>